

‘De molen in den Lauwerpolder’.

Een bericht over de poldermolen ‘De Zeemeeuw’ bij de dijk in de Lauwerpolder

afgedrukt in de Wekelijksche Courant: De Nijverheid, nummer 7. Eerste jaargang, 15 februari 1893, pagina 58 en 59.

Een toepasselijke foto van de molen ‘De Zeemeeuw’ werd afgedrukt in het geïllustreerd familie weekblad ‘Het Noorden in woord en beeld’, 5^e jaargang, no 43, 17 januari 1930.

De molen ‘De Zeemeeuw’ uitgerust met zelfzwichting en twee windrozen achter op de kap, waarmee de molen automatisch op de wind werd gekruid.

WEKELIJKSCHE COURANT

DE NIJVERHEID

Orgaan van de „Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid”.

Rubriek: Technische artikelen.

De molen in den Lauwerpolder

Wanneer men van Uithuizen, een welvarend dorp in het Noorden der provincie Groningen, langs een der noordwaarts loopende polderwegen na 1½ uur gaans de zee kust bereikt, passeert men een aantal dijken, welke tot afsluiting dienen van verschillende polders, in den loop dezer eeuw aan de zee ontwoekerd.

Het is een prachtig gezicht, die vruchtbare velden, bezaaid met groote boerderijen en tegen de zee beschermd door zware, zorgvuldig onderhouden dijken. De Oude Dijk, vijf minuten gaans achter de hoofdstraat van Uithuizen gelegen, is bijna geheel geslecht; de grond werd hoofdzakelijk gebruikt tot demping van slooten en gaten; hier en daar wijst een enkele bult of kort stuk dijk nog de plaats aan, waar de eerste zeedijk gelegd werd.

Het land tusschen den geslechten Ouden Dijk en den tweeden of Middeldijk wordt Uiterdijksch genoemd. Achter den Middeldijk strekt zich de Uithuizerpolder uit, in 1827 drooggelegd en afgesloten door den derden of Noorderdijk.

Van de kweldergronden achter den Noorderdijk, is in 1876 de oostelijk gelegen Eemspolder, in 1892 de westelijk en daarnaast gelegen Lauwerpolder ingedijkt. De laatste heeft een oppervlak van 280 hectaren en werd voor *f* 230.000.- drooggelegd, zoodat de hectare zware kleigrond op ongeveer *f* 800.- is komen te staan. Het was een trotsch, aantrekkelijk schouwspel, in den zomer van 1892 zeventienhonderd krachtige polderjongens, zich te zien reppen om den zwaren dijk te voltooiën, terwijl te gelijkertijd de boerenarbeiders de ploegen door den juist afgesloten polder joegen, om den nieuw aangewonnen grond zoo spoedig mogelijk vruchten te doen dragen.

In den Lauwerpolder staat nog slechts eene woning, welke tot verblijf dient van den molenaar, die belast is met het toezicht op den windmolen, dienende tot verwijdering van het water uit den polder. Door de bijzondere constructie van den molen aangetrokken, kon ik niet nalaten er een kijkje te gaan nemen, en hoop ik den lezers van dit blad geen ondiens te bewijzen met eene korte beschrijving te geven van den molen in den Lauwerpolder.

In tegenstelling met de gewone oud-vaderlandsche windmolens, wordt deze molen door den wind zelf gericht en kan men tevens binnen zekere grenzen, afhankelijk van den winddruk en het peil van het water in den polder, de snelheid van de wicken regelen.

Tot eerstgenoemd doel bevindt zich buiten op de achterzijde van de kap van den molen een horizontale, -de molenas loodrecht kruisende tweede as, aan de beide uiteinden van een aantal korte, breede houten wicken voorzien.

Een op deze as bevestigd conisch tandrad brengt de beweging over op een te lood staande as, aan beide uiteinden eveneens van conische raderen voorzien, waarvan het onderste een horizontale as in beweging brengt, die van een zwaar rondsel voorzien is, dat in de tanden van een horizontaal boven op den romp van den molen bevestigd groot kamrad grijpt, welks middellijn ongeveer gelijk is aan de middellijn van het bovendee van den romp.

Zoolang de richting der van het dubbel stel wieken voorziene richtas samenvalt, of een hoek kleiner dan 90° maakt, met de richting van den wind, is het duidelijk dat zij, door de drukking van den wind op hare wieken, in beweging gebracht wordt en zal dus door tusschenkomst van bovengenoemde raderen het rondsel en daardoor de kap worden rondgedraaid.

Zoodra de richtas zich loodrecht op de richting van den wind gesteld heeft, en deze dus samenvalt met de hoofdas van den molen, zal de kap tot rust komen en de wind nu zijne volle werking op de wieken van de hoofdas kunnen uitoefenen.

Deze wieken bestaan uit twee elkaar rechthoekig kruisende roeden, voorzien van rechthoekig daaraan bevestigde beweegbare latten of jalousiën. De latten zijn om een harer lange zijden draaibaar, terwijl de andere lange zijden door middel van scharnieren aan, evenwijdig met de roeden loopende ijzeren stangen verbonden zijn. Door de holle hoofdas van den molen loopt een ijzeren staaf, waaraan aan de voorzijde van de molenas een ijzeren kruis bevestigd is, welks vier uiteinden, door middel van korte trekstangen, aan de bovengenoemde stangen der jalousielatten verbonden zijn.

Het achterste uiteinde van de door de hoofdas gaande staaf is met den korten arm van een hefboom verbonden, welks lange arm aan weerszijden met over katrollen loopende kettingen verbonden is. De eene ketting kan met een gewicht bezwaard worden, waardoor de genoemde hefboom de staaf en daarmee het kruis naar voren drukt, dat door tusschenkomst der trekstangen en der ijzeren stangen de jalousielatten sluit, waardoor de wieken dus hare geheele oppervlakte aan den wind blootstellen.

Deze zal echter trachten de jalousielatten open te drukken en om hare assen te doen draaien. De zwaarte van het gewicht zal nu telkens zóódanig gekozen moeten worden, als noodig is, in verband met de snelheid van den wind en den te verrichten arbeid. Is eenmaal het gewicht aangebracht, dan zal dit de snelheid van de molenas steeds regelen, hoe de snelheid van den wind ook telkens veranderen mag. Wordt deze n.l. grooter, dan worden de latten gedeeltelijk teruggedrongen en de ketting met het gewicht een weinig opgetrokken; vermindert de snelheid van den wind, dan trekt het gewicht door middel van den ketting den langen hefboom terug en drukt daardoor het kruis naar voren en de latten weer dicht, waardoor het aan den wind blootgestelde oppervlak der wieken weder grooter wordt.

Moet de molen tot stilstand gebracht worden, dan behoeft het gewicht slechts aan den anderen ketting gehangen te worden, waardoor het kruis ingeschoven, en daardoor de jalousiën op de bovenbeschreven wijze geopend zullen worden; terwijl bovendien door het los maken van het touw van den vangstok, de vang in werking wordt gebracht, die op de bekende wijze remmende, de wieken tot stilstand brengen zal.

De beweging van de hoofdas wordt door tusschenkomst van kamraderen en lantaarns op een tonmolen overgebracht, waardoor het water uit den polder, onder den dijk door, naar buiten gevoerd wordt.

W.v.O.B.

Het voormalig waterschap 'Lauwerpolder' werd opgericht in 1879. Met de bedijking begon men in 1892, hetzelfde jaar waarin de molen 'De Zeemeeuw' werd gebouwd door Jacobus Noordewier van Kantens en Christiaan Bremer te Middelstum. De molen sloeg direct uit op de Waddenzee, in het bijzonder op de Zuid-Oost-Lauwers, de priel die uitmondde in de buitendijkse Lauwers.

Uithuizen, 29 Maart. Heden is met 93 van de 157 stemmen besloten de Lauwerpolder liggende onder Uithuizen en Usquert in te dijken.

Een bericht in de Nieuwe Veendammer Courant van 2 april 1892.

In februari 1934 ging één roede van de molen verloren, waarna er werd besloten om tot elektrische bemaling over te gaan. De vergunning daartoe werd op 12 september 1935 door het provinciaal bestuur van Groningen verstrekt.¹ De molen werd dan ook in 1935 onttakeld, waardoor alleen nog de stenen onderbouw en het met riet gedekte achtkant overbleef, dat werd afgedekt met een puntkap.

Naast de molen werd een transformatorstation 3000 380 V geplaatst. Hiermee werd de molen, die afhankelijk was van de windkracht, vervangen door een elektromotor.

Het transformatorstation 3000 380 V naast de molen 'De Zeemeeuw'.

Het gemaal zelf bleef in tact, maar werd vanaf toen bediend met energie uit het 3 kV net.

Trafo : 3 / ,380 kV
Dyn schakeling,
ca. 10..15 kVA,
gladde bak zonder
koelvinnen.

Toentertijd kon dat nog bij dit geringe vermogen.

Bouwjaar
ca.1925 - 1930. ²

Na de dijkverzwaring aan het eind van de twintigste eeuw nam een nieuw gemaal te Noordpolderzijl de bemaling van de Lauwerpolder over.

In 1985 werd het restant van de molen, op last van het waterschap Hunsingo, verwijderd. Pas na de verdwijning van de molen werd een sloopvergunning aangevraagd.³

Het waterschap is met ingang van 1995 opgenomen binnen dat van het waterschap Noorderzijlvest.

De afwatering is nu naar het zuiden, via de Noordpooltocht (genoemd naar de boerderij met die naam) naar de Noordpolder.

De foto toont de van zijn kap ontdane molen, zoals hij er vanaf 1935 tot 1985 heeft gestaan. Erachter staat het oude molenaarshuis, met er tussen het transformatorhuisje. (Foto collectie Het Groninger molenarchief)

Noten:

1. Het archief van het Waterschap Noorderzijlvest nr. 62 Vergunning van de provincie Groningen voor het waterschap tot wijziging van de bestaande windvijzelmolen in een elektrisch gemaal, 1935.

2. Artikelen Smit Trafo. 90 jaar KEMA (1927-2017) en de beproevingstrafo's van Smit. Categorie: Smit Transformatoren. <https://www.willemsmithistorie.nl/wsmitttransformatorenfabriek/artikelen-smit-trafo/816-kema-90jaar>

3. Nieuwsblad van het Noorden van 17 juli 1985.

